

Leben, und das Wissen ist der Tod. (Kassandra.) 2. Manche gingen nach Licht und stürzten in tiefere Nacht nur, sicher im Dämmerchein wandelt die Kindheit dahin. (Einem jungen Freunde.) 3. Wohl denen, die des Wissens Gut — nicht mit dem Herzen zahlen (Licht und Wärme). O realnem »zagrinjalu« pa govori Schiller v »Worte des Glaubens« in v »Das verschleierte Bild zu Saïs.«<sup>1</sup> Prešernovo »zagrinjalo prihodnosti« kaže na Kasandrin motiv pri Schillerju in na tragiko epike v »Zagrnjeni podobi«. (Takó mladenčja gledati je gnalo!) Sonet »O, Vrba« in »Popotnik pride« pa sta celotna, skupna v eni misli, ki jo je izrazil Schiller v gori navedenih citatih. Prešeren jo je izrazil po svoje v terminih »uka žeja«, »vera v sebe vzeta«, »Zvedrila se je noč, zija naproti življenja gnus« itd. Sodim, da je bilo nekaj rahle reminiscenčnosti iz Schillerja v Prešernu (Togenburg!), ki je pa bila podzavestna. Da je našel Prešeren isti miselni zaključek kakor Schiller, si tolmačim s tem: Prešeren je doživel v sebi podobno čustveno predstavo kakor Schiller. Eden in drugi je čustvoval v nekakem Rousseaujevskem sentimentalizmu. (Prim. »Slovo od mladosti« in »Die Ideale«!) Jedro »spoznanja« seveda je doživel Prešeren realno v sebi, dočim ga je Schiller le fiktivno, miselno. Odtod tudi vrednost umetnine enega in drugega: Prešeren, elementarno neposreden, prometejski, Schiller — pedagoškopatetičen, pigmejski!...

Dr. I. P.

#### Belokranjski pregovori in reki.

V Adlešičih zap. J. Š.

Ako je na malo mašo lepo, potem bo dva meseca suho.

Božični dež vzame rž (če je o Božiču južno in deževno vreme, poginejo rži).

Črno po belem nikdar ne izgine (kar je zapisanega). Do tretjega se radi gódi.

Enega v jamo, drugega v slamo (pravijo, če se rodi v eni in isti hiši isti dan dete, ko je bilo drugo dete pokopano).

I vuk v lozi (hosti) ne živi brez straha (vsakdo je komu pod strahom).

I žlice se v zdeli (skledi) zmešajo (tudi med najboljšimi in najmirnejšimi ljudmi pride včasih do nesloge).

<sup>1</sup> Poznam nekako devet tolmačenj te pesmi. Za svojo osebo pa se ne morem znebiti vtisa, da je Schillerjeva misel v tej pesmi strašna absurdnost, če jo prenesem pojmovno v filozofijo. »Videti resnico (absolutno)« je Schillerju »biti večno žalosten« (auf ewig war seine Heiterkeit dahin), to bi se reklo: biti absolutno srečen = biti nesrečen! Še več! Kaj naj pomenijo pojmi »durch Schuld zur Wahrheit« v pravem zmislu? Ali da je mogoče z etično slabim doseči absolutno dobro? Še več! Ali je mogoče, da (Kantijancu!) prepove božanstvo (Gott, der höchste Gedanke, Wahrheit!) samo sebe? Nisem filozof! A iz teh pomislov sodim logično: Schiller je snovnost historičnega Pavzanija pred kipom boginje Izis doživel v sebi strašno površno, da ne rečem, naravnost balno vsakdanje! — Quod demonstrandum erat, — da je Prešeren večji človek in globlji mislec in bližji resnici, ki je lepota!

Imaš na pragu dosti svojega smečja (smetja = smeti), tam pometaj!

Kada je pred sv. Mártinom leda po kalih (lužah), prihodnje leto ne bo črešenj.

Kada so čaji po gorah, bo za tri dane gódina (dež), ali pa bo nastala suša.

Kaj je više (več) vredno od uši, dobro je póbrati in spraviti.

Ki se ne spovrne, ni božji.

Ki se po zimi dobro hrani, se po letu lahko muham brani.

Laže, da bi lahko láži z rogljami (vilami) razmetal (kakor gnoj).

Laže, kaj (kakor) pes skače.

Mleko je svet izvleklo (je odgojilo človeški rod).

Moj jezik naj stoji (prikrit = da se ne bo po mojem jeziku izvedelo).

Morje zalivati (vodo nositi v morje).

Oktober malo dober (oktobra je malo ugodnega vremena).

Saj si nismo brašna razdélili (se nismo sprli ali skregali).

Se smeje, kaj cigan belemu kruhu.

Se brigam za njega, kaj za blato, ki mi od pete odpade.

Sveti Lovrénec, voda mrzla, ko zdenec (Črnomelj).

Vino če imeti čiste roke (ne sme biti mešano z vodo).

Vsaka beseda nima odgovora (ni treba, da bi človek na vsako besedo odgovarjal).

Za Bóžiča na pot, za vuzem (veliko noč) v kot.

Zadnja krava ne gre rada iz štale (če človek pri igri vse izgubi, se nazadnje sreča rada obrne — Črnomelj).

Znam, kómu se to bróji (kam pes taco molí).

#### Petdesetletnica smrti Janeza Ciglerja.

Dne 11. mal. travna 1919 je minilo 50 let, kar je umrl pisatelj »Sreče v nesreči«. Ko je Janez Cigler umrl, mu ni posvetil noben slovenski časopis niti ene vrstice. Madež nevaležnosti naj se izbriše ob prvi 50-letnici njegove smrti.

Kakor je Valentin Vodnik po času prvi slovenski pesnik, tako je Janez Cigler prvi slovenski povestničar.

Rodil se je 7. velikega travna l. 1792, v ljubljanskem Vodmatu. L. 1804. je vstopil v ljubljanske latinske šole in l. 1815. je bil posvečen v mašnika. Kaplanoval je po raznih krajih, končno do l. 1823. pri Sv. Petru v Ljubljani. Istega leta je postal Cigler župni upravitelj v Toplicah. L. 1825. je nameraval v družbi z Ign. Holzapfelnom in Ks. pl. Andriolijem pričeti z izdajo tednika »Slavinja«, toda policija je njih prošnjo odklonila.<sup>1</sup> Iz Toplic je prišel na ljubljanski Grad, kjer je bil do l. 1832. kot kaznilniški kurat. Istega leta je postal župnik v Višnji Gori, kjer je skoraj polovico svojega življenja — do svoje smrti — pastiroval. Leta 1865. je daroval na tistem zlato mašo.

V Višnji Gori se začelja njegovo pravo književno delovanje. »Kranjska čbelica«, »Novice«, »Drobtinice«.

<sup>1</sup> Glej Grafenauer: »Zgodovina nov. slov. slovstva«, L. str. 50.

»Družba sv. Mohorja« so bile točke, okoli katerih se je več ali manj sukalo takrat naše slovstveno gibanje. Vsem tem podjetjem je bil sotrudnik naš Cigler. — Kot pesnika ga poznamo iz »Čbelice« (7 pes.) in »Novic« (2 pes.). Njegove pesmi so brez pesniškega poleta in so večinoma pripovedne. Zato mu je Prešeren posvetil sršena:

»Višnjani, kam ste svojga polža djali?« —  
»Za Pegaza smo pévcam ga prodali.«

Kot pripovednik pa zavzema Cigler važno mesto v zgodovini slovenskega slovstva. Ž njim se začne slovensko pripovedništvo. Leta 1836. je v naši književnosti znamenito: tega leta je Kopitar izdal »Glagolita Clozianus«, Prešeren svoj »Krst pri Savici«, Cigler pa prvo slovensko povest — »Sreča v nesreči«. (Drugi popravljeni natis je l. 1882. izdal in založil Ivan Tomšič. Razprodano.) Ta povest je bila prva naša posvetna knjiga in se je — kakor piše Levstik — »tako prikupila našemu ljudstvu, da se je vrstila od hiše do hiše ter postala v resnici narodna«. Na Kranjskem ni bilo človeka, ki ne bi bil znal na pamet povesti »o Svetinu«; ob nedeljah in zimskih večerih so jo ljudje prebirali kakor zlato knjigo in čuvali so jo kot drag zaklad. Ni torej čudno, če je eden izmed naših najboljših pisateljev in kritikov Frančišek Levstik napisal obširno razpravo in oceno v Janežičevem »Glasniku« (1858), kjer z vneto besedo našteva vrline Ciglerjeve povesti. »Ta povest je take snovi, da se mora slovenskemu ljudstvu že samo zavoljo tega prikupiti. Poglavitne osebe so naše, imena imajo slovenska, njih dom je kranjska zemlja blizu Ljubljane, in čas, v katerem se to godi, ni starodavni, ampak bližnji.« Nadalje pravi: »Dasiravno ta knjižica v lepoznanstvem oziru ni brez hib« — Levstik te tudi navaja — »vendar ji še zdaj (l. 1858.) nimamo vrstnice; naši povestničarji bise marsikaj lahko učili iz nje.« Grafenauer pravi v svoji »Zgodovini novejšega slov. slovstva«, I. del, str. 62.: »Karakteristika je enolična; dejanje mnogo odvisno od slučajev, a Cigler je znal pogoditi okus kmetijskih bravcev, ki so knjigo z veseljem prebirali.« — Ciglerjeve povesti »Sreča v nesreči« ni dobiti več v založništvu, vsled tega bi bilo umestno, da bi ta prva slovenska povest izšla v novi izdaji, n. pr. v dr. Grafenauerjevi »Zbirki slovenskih povesti«. — Ciglerjev jezik je uglajen, je blaglasen. Levstik pravi: »Kar se tiče jezika, moramo reči, da je za l. 1836. dovolj pravilen, prijazen, domač, lahko umeven, ponaturen. V lepem redu se vrsti misel za mislijo; pisava ni skrotovičena, kakor je dandanes navada med nami, ki nacepimo časih toliko stavkov v stavek, da se dostikrat še ne vé, kaj pripovedujemo.« V slovenščini mu je bil kažipot Matevž Ravnikar (»Zgodbe sv. Pisma za mlade ljudi«), ki je reformiral slovenski jezikovni slog.

Leta 1839. je izdal Cigler legendarno povest »Življenje sv. Heme«, po Levstikovi pohvalni kritiki pa je spisal »Deteljico« (l. 1863.) in »Kortónico« (l. 1866.), ki jo je priredil po nemškem. Poslednji dve je izdala »Mohorjeva družba«.

Cigler je zajemal snovi za svoje povesti iz domače zgodovine ter pokazal slovenskim pisateljem, kako naj

pišejo za narod. (Glej J. Vrhovnik: »Janez Cigler«, Izdala in založila »Družba sv. Cirila in Metoda« v Ljubljani, 1892.)

Frančišek Eržen (Trst).

**Kaj je Italijane pred 100 leti najbolj bolelo?** To je najkrajše povedal njih veliki pisatelj Ugo Foscolo v svojem romanu *Ultime lettere di Jacopo Ortis*, Italia, 1802, str. 113 in 134, kjer pripoveduje, kako so Tedeschi, t. j. Avstrija, z njimi delali: »Zakonov ni bilo, pač pa so delovala vsemožna sodišča; javnih obtožiteljev ni bilo, pa tudi ne braniteljev; pač pa vse polno špionov, ki so prežali na skrite misli; očitale so se nam pregrehe, ki si jih ni bil nihče svest, nalagale so se nam kazni, ki zoper nje ni bilo pritožbe.« — »Takó smo bili mi Italijani sami izgnanci in tuji v Italiji in daleč proč od naše domovine; niti talent niti ugled niti neomadeževano življenje nam ne nudi varstva; in gorje tistem, ki si drzne pokazati le iskrico poguma!« (...non vi eran leggi, ma tribunali onnipotenti, non accusatori, non difensori; bensì spie di pensieri, delitti ignoti, pene subite, inappellabili.« — »Così noi tutti Italiani siamo fuorusciti e stranieri in Italia, e lontani appena dal nostro territorio; non è l'ingegno, nè fama, nè illibati costumi ci sono di scudo; e guai se t'attenti di mostrare una dramma di sublime coraggio!«) Pretresljiva tožba! Kateremu Italijanu se niso pesti krčile, čitajočemu te vrstice? Človek bi mislil, da bo narod, ki je vse to pretrpel, z gnusom odbil od sebe vsako skušnjava, ki bi ga vabila, naj enako postopa proti mlajšemu, šibkejšemu narodu, ki ni ničesar zakrivil... Prazno pričakovanje! Danes, po 100 letih, Italijani še hujše mučijo tisti del Jugoslovanov, ki so ga zasedli. Kako so počenjali z našimi vojnimi ujetniki v novembru in decembru 1918 v Gornji Italiji (Verona i. dr.): vsako jutro si videl cele kupe mrličev, zmrzlih ali umrlih od oslabeledosti; zakaj v strašnem mrazu jim niso privoščili strehe in vsaj pičle hrane! Barbari! Ta greh vpije do neba! In kdo popiše trpljenje in umiranje deportirancev! Zdaj pa pridite in pogledajte, kako se pri nas, n. pr. v Ljubljani, prosto giblje italijanska kri in italijanska govorica! Toda mi čakamo. Sladko zavest imamo, da so na naši strani tudi vsi vaši veliki pesniki in pisatelji. Ti vas že sedaj obsojajo in vas bodo končno obsodili! Da:

vsí velíki vaší svetníki,  
vsí naší so sobojevníki!

D.

#### K slikam.

Portreti Zrinskega, Nadasdyja in Frankopana so posneti po letaku, ki je bil na prodaj kot neke vrste posebna izdaja novin ob senzacionalnih dogodkih. Prodajal se ni samo na dan obglavljenja, ampak je pripravljala radovedno ljudstvo že prej na krvavi prizor iz raznih razlogov, katerih najvažnejši je bil pač, pokazati oblast cesarjevo nad življenjem njegovih podanikov in s tem odvrniti vsakogar od poizkusov, upirati se vladarjevi volji. — Ta list je bil ves ujedkovnan v baker ter meri ob robu bakrene plošče 370×290 mm. Izvršil je ujedkovino Boštjan van Dryweghen. Poleg tega, umetniško najboljšega lista so pa krožili še drugi. Take prilike so bile za bakrorezce in ujedkovinarje vedno dobrodošli vir zaslužka, za založnike in špekulante pa priložnost, osigurati si nenadni dobiček.